

Verwerkingsvragen

In het inleidende hoofdstuk gaven we het al aan: voor de verwerking van de uitzettingen in dit boek hebben we een groot aantal vragen geformuleerd. We noemen ze verwerkingsvragen. Bij het opstellen van deze vragen hebben we vooral een opleidings- of cursussituatie op het oog gehad. We denken dan aan de initiële lerarenopleiding en aan nascholingscursussen. De verwerkingsvragen bieden ook ondersteuning bij zelfstudie.

De vragen lenen zich voor een verschillend gebruik. Dit hebben we aangegeven door het nummer van de vraag te voorzien van een extra aanduiding:

i Vragen voor *individueel* gebruik: studenten of cursisten kunnen deze vragen zelfstandig beantwoorden.

g Vragen voor beantwoording in *groepsverband*: deze vragen lenen zich goed voor extra reflexie bij de antwoorden op de individuele vragen en voor een eventuele bijstelling van deze antwoorden op grond van een vergelijking met de individuele antwoorden van anderen.

p Vragen gericht op de *lespraktijk* bieden de mogelijkheid de 'theorie' te toetsen in de praktijk: ze kunnen gebruikt worden door studenten in combinatie met hun schoolstage en door cursisten/docenten in hun eigen lespraktijk.

Bij alle vragen geven we aan welk materiaal nodig is voor de beantwoording ervan.

Bij het samenstellen van de verwerkingsvragen hebben we ernaar gestreefd om een zo breed mogelijk leerproces te bestrijken. Daarom is het aantal vragen betrekkelijk groot. Dat biedt de gebruiker de mogelijkheid om eigen keuzes te maken door sommige vragen over te slaan.

2 De introductie van een nieuw thema

2.1 Een valse start kost tijd

- Lees voorbeeld 1 uit paragraaf 2.1.
- Gebruik een economie- of rechtmethode en daaruit de introductie van een onderdeel van het recht.
- 1i Noteer enkele problemen die een docent bij het gebruik van voorbeeld 1 in een lessituatie kan tegenkomen.
- 2i Beschrijf de wijze waarop in de economie- of rechtmethode een onderdeel van het vak recht wordt geïntroduceerd voor leerlingen.
- 3i Beantwoord vraag 1 nu ook voor de onderzochte introductie in de economie- of rechtmethode. Noteer de verschillen met de introductie in voorbeeld 1.
- Lees paragraaf 2.1 in zijn geheel.
- Gebruik dezelfde introductie uit een economie- of rechtmethode als bij de vragen 1 t/m 3.
- 4i Vergelijk de in de tekst besproken problemen bij het gebruik van voorbeeld 1 met het eigen antwoord op vraag 1 hiervoor. Noteer en verklaar de verschillen.
- 5i Vergelijk de in de tekst besproken problemen met het eigen antwoord op vraag 3. Beschrijf de verschillen.
- 6i Schets een lesopzet voor de introductie van een nieuw thema, zodanig dat in die les geen van de in paragraaf 2.1 genoemde problemen met een introductie zijn te verwachten.
- Gebruik de antwoorden op de vragen 1 t/m 6.
- 7g Vergelijk de eigen antwoorden op de voorgaande vragen met die van een collega. Bespreek, verklaar en noteer de verschillen.
- Gebruik de gehele tekst van paragraaf 2.1.
- 8p Beschrijf uit de eigen (stage)lespraktijk een voorbeeld van de introductie van een nieuw thema. Geef zo nauwkeurig mogelijk de relatie aan tussen het gebruikte lesmateriaal en de reacties van de leerlingen op deze wijze van introduceren.
- 2.2 De emotionele binnenkomer
- Lees paragraaf 2.2 in zijn geheel.
- Gebruik dezelfde introductie uit een economie- of rechtmethode als bij de vragen 1 t/m 3.
- 9i Noteer op welke manieren volgens de tekst in paragraaf 2.2 een introductie de leerlingen kan motiveren voor een nieuw thema.

- 10i Beschrijf in hoeverre de onderzochte introductie uit de gekozen economie- of rechtmethode in overeenstemming is met het antwoord op vraag 9.
- 11i Noteer enkele vragen of probleemstellingen waarmee een docent in de klas de onderzochte introductie kan behandelen in overeenstemming met het antwoord op vraag 9.
- Gebruik de antwoorden op de vragen 9 t/m 11.
- 12g Vergelijk de eigen antwoorden op de voorgaande vragen met die van een collega. Bespreek, verklaar en noteer de verschillen.
- Gebruik de gehele tekst van paragraaf 2.2.
- 13p Noteer bij het voorbeeld uit de (stage)lespraktijk bij vraag 8 enige vragen en probleemstellingen waarmee de docent de 'emotionele lading' van de introductie kan verbeteren.
- 2.3 Een alternatief nader uitgewerkt
- Lees voorbeeld 2 uit paragraaf 2.3.
- Gebruik de antwoorden op vraag 2 en 9.
- Gebruik de tekst van paragraaf 2.2.
- Gebruik dezelfde introductie uit een economie- of rechtmethode als bij de vragen 1 t/m 3.
- 14i In welke mate voldoet voorbeeld 2 aan de in paragraaf 2.2 genoemde mogelijkheden om de betrokkenheid van leerlingen te verhogen?
- 15i Vergelijk voorbeeld 2 met de onderzochte introductie in de gekozen economie- of rechtmethode. Noteer en becommentarieer de belangrijkste verschillen.
- Lees de resterende tekst van paragraaf 2.3.
- Gebruik de antwoorden op vraag 9, 11 en 15.
- 16i Vergelijk de vijf criteria in de analyse van voorbeeld 2 met de eigen antwoorden op vraag 9 en 11. Noteer en becommentarieer de verschillen.
- 17i Vergelijk de analyse van voorbeeld 2 eveneens met het eigen antwoord op vraag 15.
- 18i Geef een eigen mening over elk van de genoemde criteria voor een emotionele binnenkomer. Motiveer de eigen meningen.
- Gebruik de antwoorden op de vragen 14 t/m 18.
- 19g Vergelijk de eigen antwoorden op de voorgaande vragen met die van een collega. Bespreek, verklaar en noteer de verschillen.
- Gebruik de gehele tekst van paragraaf 2.3.
- Gebruik de introductie van een nieuw thema uit de economiemethode in de eigen (stage)lespraktijk.

- 20p Schrijf een volledig uitgewerkte alternatieve introductie die voldoet aan de criteria uit de analyse van voorbeeld 2.
- 21p Gebruik het alternatieve lesmateriaal in een eigen economieles. Noteer het lesverloop en commentarieer dit aan de hand van de vijf criteria voor een emotionele binnenkomer uit paragraaf 2.3.
- 22p Gebruik in een parallelklas de oorspronkelijke introductie uit de methode. Analyseer het lesverloop op dezelfde wijze als bij vraag 21.
- 23p Commentarieer de verschillen tussen de analyses bij vraag 21 en 22.
- 2.4 *Leerlingen en docent oriënteren zich op het vervolg*
- Lees de inleiding van paragraaf 2.4 en voorbeeld 3.
- 24i Voorbeeld 3 biedt allerlei aanknopingspunten voor de uitwerking van het thema inkomen in de vervollessen. Noteer zoveel mogelijk leerinhouden (begrippen, feiten, relaties, problemen) rondom het begrip inkomen, waarvoor dit voorbeeld aanknopingspunten biedt.
- 25i De antwoorden van leerlingen op de vragen in voorbeeld 3 geven inzicht in hun beginsituatie bij het thema inkomen. Noteer een aantal aandachtspunten voor de docent om inzicht te krijgen in deze beginsituatie van zijn leerlingen.
- Gebruik de antwoorden op vraag 24 en 25.
- 26g Vergelijk de eigen antwoorden op vraag 24 en 25 met die van een collega. Bespreek, verklaar en noteer de verschillen.
- Lees de resterende tekst van paragraaf 2.4.
 - Gebruik de antwoorden op vraag 24 en 25.
- 27i Vergelijk de eigen bij vraag 24 en 25 genoemde leerinhouden en aandachtspunten voor de docent met die uit de analyse in de tekst van paragraaf 2.4. Noteer en commentarieer de verschillen.
- Gebruik de gehele tekst van paragraaf 2.4.
 - Gebruik de economiemethode uit de eigen (stage)lespraktijk.
 - Gebruik de bij vraag 20 geschreven alternatieve introductie voor de eigen (stage)lespraktijk.
- 28p Analyseer in hoeverre de leerlingen en de docent zich met de zelf geschreven introductie kunnen oriënteren op het vervolg in het leerboek.
- 29p Pas het eigen lesmateriaal zodanig aan, dat de leerlingen en de docent zich kunnen oriënteren op het vervolg.
- 30p Gebruik het geschreven lesmateriaal in een eigen economieles. Noteer het lesverloop en beschrijf in hoeverre hiermee het doel van een oriëntatie op de volgende lessen is bereikt.

2.5 *Eigen introductions*

3 **Thuisstaal-vaktaal**

4g Vergelijk dit eigen antwoord met dat van een collega. Bespreek, verklaar en noteer de verschillen.

• Gebruik de gehele tekst van paragraaf 3.1.

5p Noteer uit de eigen (stage)lespraktijk één of meer voorbeelden die overeenstemmen met voorbeeld 1 en/of voorbeeld 2 in paragraaf 3.1.

3.2 *Verschillen tussen thuistaal en vaktaal*

• Lees paragraaf 3.2 in zijn geheel.

• Gebruik het antwoord op vraag 3.

• Gebruik een economiemethode naar eigen keuze.

6i Vergelijk de analyse van voorbeeld 1 en 2 in paragraaf 3.2 met het eigen antwoord op vraag 3 hiervoor. Verklaar en noteer de verschillen tussen de analyse in paragraaf 3.2 en de eigen analyse.

7i Met voorbeelden worden in de tekst vijf verschillen beschreven tussen de betekenis van economische begrippen in thuistaal en in vaktaal. Noteer één of meer andere economische begrippen die in thuistaal en in vaktaal voorkomen. Analyseer deze begrippen op vergelijkbare wijze.

8i Kies uit de economiemethode een drietal begrippen die in thuistaal en in vaktaal voorkomen. Noteer de interpretatie van deze begrippen door leerlingen die in thuistaal denken.

• Gebruik de antwoorden op de vragen 6 t/m 8.

9g Vergelijk de eigen antwoorden op de voorgaande vragen met die van een collega. Bespreek, verklaar en noteer de verschillen.

3.3 *Wat begrip je niet? Alles niet!*

• Lees voorbeeld 3 uit paragraaf 3.3.

10i Noteer de doelstelling(en) van de docent in voorbeeld 3.

11i Waarop is de aandacht van de leerlingen vrijwel uitsluitend gericht?

12i Becommentarieer de wijze waarop de docent reageert op de problemen van de leerlingen.

13i Is de 'noodsprong' van de docent aan het eind van voorbeeld 3 (regel 52 en volgende) noodzakelijk? Verklaar het antwoord.

14i Schets in het kort een geheel ander verloop van deze les. Geef daarbij aan hoe de rol van de docent tot dit andere verloop van de les leidt.

• Lees het resterende deel van paragraaf 3.3.

• Gebruik de antwoorden op de vragen 10 t/m 13.

15i Vergelijk de analyse van voorbeeld 3 met de eigen antwoorden op de vragen 10 t/m 13. Becommentarieer en noteer de verschillen.

16i Noteer en verklaar bij ieder van de foute toetsantwoorden in voorbeeld 4 de (thuistaal)interpretatie die de leerling kennelijk in gedachten had.

• Gebruik de antwoorden op vraag 14 en 16.

17g Vergelijk het antwoord op vraag 14 met dat van een collega. Bespreek, verklaar en noteer de verschillen.

18g Vergelijk het antwoord op vraag 16 met dat van een collega. Bespreek, verklaar en noteer de verschillen.

• Gebruik de gehele tekst van paragraaf 3.3.

19p Beschrijf en analyseer zo nauwkeurig mogelijk (bijvoorbeeld in de vorm van een lesprotocol) een met voorbeeld 3 vergelijkbare lessituatie uit de eigen (stage)lespraktijk.

3.4 *De introductie van vaktaal: aandachtselectie*

• Lees de introductie van paragraaf 3.4 tot aan voorbeeld 5.

• Kies drie vergelijkbare economiemethoden voor één bepaald schooltype.

20i Beschrijf de wijze waarop in deze methoden bij de start economische vaktaal wordt geïntroduceerd.

21i Becommentarieer de wijze waarop in deze introducties rekening wordt gehouden met de thuistaal van leerlingen.

• Lees voorbeeld 5 uit paragraaf 3.4.

• Raadpleeg algemeen-onderwijskundige literatuur over het onderscheid tussen een klasgesprek en een onderwijsleergesprek.¹

22i Verklaar waarom een klasgesprek, zoals in voorbeeld 5, een geschiktere werkvorm is dan een onderwijsleergesprek voor het vestigen van de aandacht van leerlingen op de economische aspecten van een thema.

• Lees het resterende deel van paragraaf 3.4.

• Kies een nieuw thema uit een economiemethode naar eigen keuze. Bij het nieuwe thema moet sprake zijn van een economisch verschijnsel dat leerlingen uit eigen ervaring kennen.

23i Beschrijf in het kort hoe een docent ervoor kan zorgen dat zijn leerlingen de economische aspecten van het thema gaan onderkennen. Noteer daarbij de wijze waarop deze docent gebruik maakt van ondersteunend lesmateriaal (zoals bedoeld in het slot van paragraaf 3.4).

• Gebruik het antwoord op vraag 23.

24g Vergelijk het antwoord op vraag 23 met dat van een collega. Bespreek, verklaar en noteer de verschillen.

• Gebruik de gehele tekst van paragraaf 3.4.

• Kies een nieuw te behandelen thema voor de eigen (stage)lespraktijk.

¹ Zie bijvoorbeeld Geertlugs en Van der Veen: Lesgeven. Interne differentiatie in de praktijk. Van Gorcum, Assen, 1987.

- 25p Maak bij het thema een lesopzet voor een introducerende les waarbij sprake is van aandachtselectie. Beschrijf de wijze waarop de docent hieraan uitvoering geeft.
- 26p Voer de les uit en noteer de ervaringen van dit 'experiment'.

3.5 De introductie van vaktaal: begripsvorming

- Lees voorbeeld 5 uit paragraaf 3.4.
- Lees voorbeeld 6 uit paragraaf 3.5.1.
- 27i Beschrijf de verschillen tussen voorbeeld 6 en voorbeeld 5.
- Raadpleeg algemeen-onderwijskundige literatuur over het onderscheid tussen een klaslegesprek en een onderwijsleesgesprek.²
- Gebruik het antwoord op vraag 27.
- 28i Vergelijk het antwoord op vraag 27 met de verschillen tussen een klaslegesprek en een onderwijsleesgesprek die in de geraadpleegde literatuur worden genoemd. Geef een commentaar op deze vergelijking.
- 29j Verklaar waarom een onderwijsleesgesprek, zoals in voorbeeld 6, een geschiktere werkvorm is dan een klaslegesprek voor het verkrijgen van inzicht in de afbakening van economische begrippen.
- Lees paragraaf 3.5.1 in zijn geheel.
- Gebruik het antwoord op vraag 29.
- 30i Vergelijk de analyse van voorbeeld 6 in de tekst met het eigen antwoord op vraag 29. Noteer en becommentarieer de verschillen.

- Lees de tekst van paragraaf 3.5.2 tot en met voorbeeld 7.

31i Beschrijf zo nauwkeurig mogelijk op welke wijze in voorbeeld 7 de begripsvorming van 'collectieve voorzieningen' en 'overheid' tot stand komt. Noteer daarbij de functie van ieder van de vragen in voorbeeld 7.

- Lees paragraaf 3.5.2 in zijn geheel.
- Gebruik het antwoord op vraag 31.
- 32i Vergelijk de analyse van voorbeeld 7 in de tekst met het antwoord op vraag 31. Noteer en becommentarieer de verschillen.

- Lees voorbeeld 8 uit paragraaf 3.5.3.

33i Een leerling beantwoordt de opdrachten a, b, c en d in voorbeeld 8 met respectievelijk: a de vraag naar arbeid daalt, b het aanbod van arbeid stijgt, c de arbeidsmarkt wordt ruimer en d de vraag naar arbeid blijft gelijk. Beschrijf zo nauwkeurig mogelijk, vanuit het concept thuistaal-vaktaal, welke gedachtengang deze leerling kennelijk heeft gehad bij de beantwoording van de vragen.

² Geerligns en Van der veen (1987).

- Lees paragraaf 3.5 in zijn geheel.
- Kies een thema uit een economiemethode naar eigen keuze. Bij het nieuwe thema moet sprake zijn van de introductie van enkele vaktermen.
- 34i Noteer een of meer problemen van leerlingen die in thuistaal denken, bij het zich eigen maken van deze vaktermen.
- 35i Maak een lesopzet voor een docent die deze vaktermen wil behandelen. Houdt daarbij rekening met het antwoord op vraag 34.
- Gebruik de antwoorden op de vragen 27 t/m 33.
- 36g Vergelijk de antwoorden op de vragen 27 t/m 30 met die van een collega. Bespreek, verklaar en noteer de verschillen.
- 37g Vergelijk de antwoorden op vraag 31 en 32 met die van een collega. Bespreek, verklaar en noteer de verschillen.
- 38g Vergelijk het antwoord op vraag 33 met dat van een collega. Bespreek, verklaar en noteer de verschillen.
- Kies drie nieuw te behandelen kernbegrippen uit de eigen (stage)lespraktijk. Het eerste begrip hanteren leerlingen ook in thuistaal, het tweede begrip komt niet in thuistaal voor en het derde begrip is abstract van aard.
- Gebruik de gehele tekst van paragraaf 3.5.
- 39p Schrijf een lesopzet voor de introductie van elk van de drie begrippen, zodanig dat er overeenstemming is met de visie in paragraaf 3.5. Schrijf zonodig ondersteunend lesmateriaal voor de introductie van deze begrippen.
- 40p Voer de les(sen) uit en gebruik daarbij zonodig het zelf ontwikkelde lesmateriaal. Noteer de ervaringen van dit 'experiment'.
- Gebruik de gehele tekst van paragraaf 3.5.3.
- Gebruik uit de eigen (stage)lespraktijk enkele met voorbeeld 8 vergelijkbare toetsvragen en de antwoorden van leerlingen hierop.
- 41p Verklaar en noteer bij enkele foutieve antwoorden van leerlingen hun gedachtengang vanuit het concept thuistaal-vaktaal (op overeenkomstige wijze als bij vraag 33).

3.6 Keuzes bij de introductie van vaktaal

- Lees de tekst van paragraaf 3.6 tot en met het voorbeeld 9.
- 42i Beantwoord de vragen 1 t/m 3 uit voorbeeld 9.
- 43i Geef zo nauwkeurig mogelijk aan hoe een docent het bij vraag 4 vereiste gesprek tussen leerlingen kan organiseren en hoe hij de resultaten daarvan bespreekt.
- 44i Noteer de wijze waarop een docent die de vragen in voorbeeld 9 gebruikt, het beste kan overgaan naar de introductie van de vaktaaldefinitie van het begrip werk (vanuit een lessituatie waarin leerlingen dit begrip in een thuistaalbetekenis opvatten).

- Lees de resterende tekst van paragraaf 3.6.

45*i* Inventariseer een vijftal economische begrippen die evenals het begrip 'productie' tot de kernbegrippen van het vak kunnen worden gerekend. Noteer bij elk van deze kernbegrippen enkele 'afgeleide' begrippen die hun betekenis ontleenen aan deze kernbegrippen.

46*i* Geef het relatiernetwerk tussen deze kernbegrippen aan.

- Gebruik het antwoord op vraag 42

47*g* Vergelijk het antwoord op vraag 42 met dat van zoveel mogelijk collega's. Bespreek, verklaar en noteer de verschillen.

- Gebruik de gehele tekst van paragraaf 3.6.

- Kies een nieuw te behandelen kernbegrip uit de eigen (stage)lespraktijk.

48*p* Noteer enkele gezichtspunten waaraan dit begrip zijn betekenis ontleent in thuistaal en in vaktaal. Formuleer een aantal vragen voor leerlingen waarin expliciet aandacht wordt besteed aan deze gezichtspunten.

49*p* Gebruik de eigen vragen in de lespraktijk. Beschrijf daarna de ervaringen en conclusies van dit 'experiment'.

4 Functies van de wetenschap in het economie-onderwijs

4.1 Vertaalproblemen

- Lees de introductie van hoofdstuk 4 en paragraaf 4.1.

- Gebruik twee vergelijkbare economiemethoden voor één bepaald schooltype naar eigen keuze.

1*i* Geef commentaar op de bruikbaarheid in de les van de oorspronkelijke tekst en de vertaling daarvan in voorbeeld 1.

2*i* Kies uit een van de geselecteerde economiemethoden een tekstfragment dat, evenals voorbeeld 1, voor een vertaling in aanmerking komt. Kies ook een tekstfragment waarbij zo'n vertaling minder hard nodig lijkt. Beargumenteer de keuze van deze teksten.

- Bestudeer het tekstfragment hierna.³

De marktvorm van volledige mededinging

Een *volledig concurrerende markt* is een markt waar het *aantal vragers en aanbieders* zeer groot is. Een individuele ondernemer of afnemer kan op deze markt geen machtspositie innemen. Er bestaat tussen alle marktdelnemers concurrentie. De prijs van het goed of de goederen op deze markt is voor elke aanbieder en elke vrager op de markt een gegeven. Deze prijs is niet beïnvloedbaar. Geen aanbieder kan een hogere prijs vragen; hij zou geen

³ Bakker, Bielderman en De Haan: Economisch handelen. Algemene economie voor het havo en mbo. Deel 2, eerste druk. Meulenhoff Educatief. Amsterdam, 1987, blz. 163 en 164

produkt meer verkopen. Hij heeft ook geen aanleiding een lagere prijs te vragen, want hij kan tegen de gegeven prijs elke hoeveelheid afzetten, die hij met zijn beschikbare productiecapaciteit kan maken.

3*i* Herschrijf dit tekstfragment op vergelijkbare wijze als gebeurd is in voorbeeld 1. Maak geen gebruik van vaktermen. De bedoeling is dat de leerlingen de herschreven tekst kunnen gebruiken zonder hulp van de docent in te roepen.

4*i* Noteer de problemen die zich voordoen bij de vertaling van dit tekstfragment.

- Gebruik de antwoorden op de vragen 1 t/m 4.

5*g* Vergelijk de antwoorden op de vragen 1 en 2 met die van een collega. Bespreek, verklaar en noteer de verschillen.

6*g* Vergelijk de bij vraag 3 herschreven tekst en het antwoord op vraag 4 met die van een collega. Bespreek, verklaar en noteer de verschillen.

- Gebruik de economiemethode uit de eigen (stage)lespraktijk.

- Gebruik de bij vraag 2 gekozen teksten.

7*p* Analyseer de eigen economiemethode op teksten die in aanmerking komen voor een vertaling. Geef bij enkele fragmenten aan hoe dit vertaalprobleem in een lessituatie kan worden opgelost.

8*p* Gebruik de bij vraag 2 gekozen tekstfragmenten. Maak bij beiden een lesopzet. Gebruik de twee teksten in één of twee klassen in de eigen (stage)lespraktijk en noteer de ervaringen en conclusies van dit 'experiment'.

4.2 Twee voorbeelden van lesmateriaal

- Lees voorbeeld 2 en 3 uit paragraaf 4.2.

9*i* Vergelijk voorbeeld 2 en 3 en noteer en verklaar zoveel mogelijk verschillen tussen beiden.

- Gebruik het antwoord op vraag 9.

10*g* Vergelijk dit eigen antwoord met dat van een collega. Bespreek, verklaar en noteer de verschillen.

- Gebruik voorbeeld 2 en 3 in paragraaf 4.2.

- Gebruik de economiemethode uit de eigen (stage)lespraktijk.

11*p* Welke van de twee voorbeelden uit paragraaf 4.2 past het beste bij de eigen (stage)lespraktijk. Motiveer deze keuze.

12*p* Onderzoek of de teksten en vragen in de eigen economiemethode overeenstemmen met beide of één van de voorbeelden in paragraaf 4.2. Noteer de overeenkomsten en verschillen.

4.3 Bestaansgericht tegenover wetenschapsgericht

- Lees paragraaf 4.3 in zijn geheel.
- Gebruik het antwoord op vraag 9.
- 13i Vergelijk de eigen analyse bij vraag 9 met de analyse in paragraaf 4.3. Noteer en verklaar de verschillen tussen beide analyses.
- 14i Motiveer een eigen standpunt over het bestaansgerichte scholingsconcept en over het wetenschapsgerichte scholingsconcept.
- Gebruik de antwoorden op vraag 13 en 14.
- 15g Vergelijk de eigen antwoorden op de voorgaande vragen met die van een collega. Bspreek, verklaar en noteer de verschillen.
- Gebruik de gehele tekst van paragraaf 4.3.
- Gebruik de economiemethode uit de eigen (stage)lespraktijk.
- Gebruik het antwoord op vraag 12.
- 16p Vergelijk het eigen antwoord op vraag 12 met de analyse in paragraaf 4.3. Noteer en verklaar de verschillen in de analyses.

4.4 Verschil in visie op leren

- Lees paragraaf 4.4 in zijn geheel.
- Gebruik twee vergelijkbare economiemethoden voor één bepaald schooltype naar eigen keuze.
- 17i Beschrijf zo nauwkeurig mogelijk de verschillen in de visie op leren van de bestaansgerichte en van de wetenschapsgerichte benadering.
- 18i Kies uit de economiemethoden twee fragmenten: één volgens de bestaansgerichte en één volgens de wetenschapsgerichte benadering geschreven. Analyseer de verschillen tussen beide fragmenten op vergelijkbare wijze als in paragraaf 4.4 gebeurt.
- Gebruik de antwoorden op vraag 17 en 18.
- 19g Vergelijk de antwoorden op vraag 17 en 18 met die van een collega. Bspreek, verklaar en noteer de verschillen.
- Gebruik de antwoorden op vraag 12 en 16.
- 20p Vul de eigen analyse bij vraag 12 en 16 aan met een analyse van de verschillen in de visie op leren, op vergelijkbare wijze als in paragraaf 4.4 gebeurt.

4.5 Fricities tussen drie onderwijsniveau's

- Lees paragraaf 4.5 in zijn geheel.
- Gebruik een economiemethode naar eigen keuze en het leerplan of examenprogramma voor het overeenkomstige schooltype.

21i Motiveer een eigen standpunt over het citaat uit het docentenboek van 'Kiezen en delen'.

22i Volgens welk scholingsconcept is het gekozen leerplan of examenprogramma opgesteld? Verklaar het antwoord.

23i Vergelijk het scholingsconcept op leerplanniveau met de benadering die kennelijk in de economiemethode is gevolgd. Noteer overeenkomsten en verschillen.

24i Beschrijf bij een hoofdstuk uit de economiemethode in het kort hoe een docent in een lessituatie zo nauwkeurig mogelijk kan aansluiten bij de gekozen benadering in het boek.

• Gebruik de antwoorden op de vragen 21 t/m 24.

25g Vergelijk de eigen antwoorden op de voorgaande vragen met die van een collega. Bspreek, verklaar en noteer de verschillen.

• Gebruik de gehele tekst van paragraaf 4.5.

• Gebruik de economiemethode uit de eigen (stage)lespraktijk.

26p Geef een voorbeeld van een wetenschapsgerichte tekst uit de eigen (stage)lespraktijk. Geef daarbij een beschrijving van de wijze waarop de docent met deze tekst omgaat als hij op een bestaansgerichte wijze wil lesgeven.

27p Geef een les waarbij deze wetenschapsgerichte tekst op bestaansgerichte wijze wordt gebruikt. Noteer de ervaringen van dit 'experiment'.

4.6 Selectie: de wetenschapsgerichte benadering

• Lees paragraaf 4.6 in zijn geheel.

• Gebruik het examenprogramma voor economie op het havo en voor economische wetenschappen I en recht voor het vwo.⁴

• Gebruik het leerplan economie voor mavo (deel VII) of het leerplan economie voor de basisvorming.⁵

28i Selecteer uit het vwo-programma een ander onderwerp als in voorbeeld 4. Beschrijf in het kort de bijpassende leereinhouden uit het havo-programma.

29i Becommentarieer de vergelijking van programma's bij vraag 28. Noteer de conclusies.

30i Vergelijk de examenprogramma's economie voor havo en vwo met het leerplan economie voor mavo of voor de basisvorming. Noteer nog andere verschillen tussen de examenprogramma's en het leerplan dan in paragraaf 4.6 staan vermeld.

• Gebruik de antwoorden op de vragen 28 t/m 30.

⁴ Zie voor de interne uitwerkingen van deze programma's Van Hatten, Moret en Rameckers: De stand van zaken in het economie-onderwijs in Nederland. SLO. Enschede. 1989, bijlage 11 en 13

⁵ Zie Rameckers e.a.: Bouwstenen voor basisvorming: een leerplan economie. Wolters Noordhoff. Groningen, te verschijnen in 1993

31g Vergelijk de eigen antwoorden op de voorgaande vragen met die van een collega. Bespreek, verklaar en noteer de verschillen.

4.7 Selectie: de bestaansgerichte benadering

- Lees paragraaf 4.7 in zijn geheel.
 - Gebruik de kerndoelen economie voor de basisvorming.⁶
 - Gebruik het leerplan economie voor de basisvorming.
 - Gebruik een economiemethode voor de basisvorming.
- 32i Beargumenteer op welke wijze uit de algemene doelstelling van de kerndoelen de bestaansgerichte benadering blijkt.
- 33i Kies uit het leerplan economie voor de basisvorming een rol uit een ander verband (arbeids- of samenlevingsverband). Formuleer bij ieder van de vier kwalificaties in voorbeeld 5 concrete leerdoelen die bij die kwalificaties passen.
- 34i Vergelijk de bij vraag 33 opgestelde leerdoelen met daarbij passende teksten uit de economiemethode. Geef aan op welke wijze de docent met deze methode de onderwijsdoelen kan realiseren. Bespreek welke aanvullingen op het lesmateriaal eventueel nodig zijn.
- Gebruik de antwoorden op de vragen 32 t/m 34.
 - 35g Vergelijk de eigen antwoorden op de voorgaande vragen met die van een collega. Bespreek, verklaar en noteer de verschillen.

4.8 De wetenschap in een bestaansgerichte benadering

- Lees paragraaf 4.8 in zijn geheel.
 - Gebruik een economiemethode naar eigen keuze.
 - Gebruik het eigen antwoord op vraag 14.
- 36i Kies uit de micro- of macro-economische theorie een relatie met een zelfde abstractiegraad als ' $qv = qv(p)$ '. Analyseer deze relatie op vergelijkbare wijze als in paragraaf 4.8 gebeurt.
- 37i Beschrijf een economische relatie welke vergelijkbaar is met de relatie tussen winsten en investeringen. Maak een lesopzet waarbij de docent deze relatie volgens het bestaansgerichte scholingsconcept behandelt.
- 38i Bekijk nog eens het eigen antwoord op vraag 14. Formuleer zo nodig aanvullingen op of afwijkingen van de eigen mening.
- Gebruik de antwoorden op de vragen 36 t/m 38.
 - 39g Vergelijk de eigen antwoorden op de voorgaande vragen met die van een collega. Bespreek, verklaar en noteer de verschillen.

- Gebruik de tekst uit paragraaf 4.8.
 - Gebruik de economiemethode uit de eigen (stage)lespraktijk.
- 40p Kies een binnenkort te behandelen (abstracte) economische relatie. Maak een lesopzet waarin deze relatie volgens het bestaansgerichte scholingsconcept wordt behandeld.
- 41p Voer deze les uit en noteer de ervaringen van dit 'experiment'.

5 Produktieve aanwending: kennis en vaardigheden

5.1 Reproductie en produktieve aanwending

- Lees paragraaf 5.1 in zijn geheel.
 - Gebruik een economiemethode naar eigen keuze.
- 1i Geef commentaar op de analyse van voorbeeld 1 in de tekst van paragraaf 5.1.
- 2i Kies uit de gekozen economiemethode een met voorbeeld 1 vergelijkbare tekst met bijbehorende verwerkingsvragen. Vergelijk de verwerkingsvragen met de tekst en noteer op grond van deze vergelijking of ze produktief of re- produktief van aard zijn. Geef hierbij een verklaring.
- Raadpleeg algemeen-onderwijskundige literatuur over ordenings- of classificatieschema's van onderwijsdoelen.⁷
 - Bestudeer onderstaande twee opgaven uit een havo-economiemethode.

Opgave 1⁸

De Nederlandsche Bank had in 1981 voor f 21.894 miljoen bankbiljetten in omloop gebracht. De namens de Staat in omloop gebrachte munten waren samen waard f 1.358 miljoen. De bankbiljetten en munten in de kassen van de banken en giroinstellingen waren f 899 miljoen waard.

De totale girale saldi van het publiek bedroegen f 41.669 miljoen.

- Bereken de maatschappelijke geldhoeveelheid.
- Waarom worden de bankbiljetten en de munten in de kassen van de banken en giroinstellingen niet tot de maatschappelijke geldhoeveelheid gerekend?

Opgave 2⁹

'Eén markt voor Nieuw-Zeeland en Australië.
Canberra, 2 juni – De Australische regering heeft ingestemd met een plan voor nauwere economische betrekkingen met Nieuw-Zeeland en de vorming van een gemeenschappelijke markt voor de twee landen die achttien miljoen mensen zal omvatten. De voornaamste

⁷ Zie bijvoorbeeld Geertlugs en Van der Veen: Lesgeven. Interne differentiatie in de praktijk. Van Gorcum. Assen, 1987. blz. 179 e.v.

⁸ Duijijn: Moderne economie voor havo. Deel 1, 1e druk. Van Walraven. Apeldoorn, 1983. blz. 150

⁹ Idem, blz. 306

aspecten van het plan zijn liberalisering van de handel tussen de twee landen door middel van afschaffing van invoerrechten en invoercontingenten. (Reuter)
(Bron: NRC Handelsblad, 2-6-1982)

- a 1 Wat zijn invoerrechten?
- 2 Wat zijn invoercontingenten?
- b Van welke vorm van economische integratie is hier sprake?
- c Kennen wij in West-Europa ook zo'n vorm van integratie? Licht het antwoord toe.
- d Welke afspraken met betrekking tot het heffen van invoerrechten op goederen die van buiten de gemeenschappelijke markt van Nieuw-Zeeland en Australië komen, zullen beide landen moeten maken? Licht het antwoord toe.

- 3i Beschrijf zo nauwkeurig mogelijk de wijze waarop een economiedocent de leerstof behorend bij opgave 1 en 2 in de (voorafgaande) economielessen zou kunnen behandelen.
- 4i Vergelijk de vragen uit opgave 1 en 2 met de tekst in de opgaven en met de beschrijving van de economieles bij vraag 3. Noteer op grond van deze vergelijking bij elk van de vragen uit opgave 1 en 2 of ze produktief of reproductief van aard zijn. Geef hierbij een verklaring.
- 5i Verklaar waarom de beschrijving bij vraag 3 onmisbaar is om vraag 4 eenduidig te beantwoorden.
- 6i Herschrijf nu de beschrijving van de economieles(sen) bij vraag 3 zodanig, dat elke reproductieve vraag produktief wordt en omgekeerd.

- Gebruik de antwoorden op de vragen 3 t/m 6.
- 7g Vergelijk de eigen antwoorden op de voorgaande vragen met die van een collega. Bespreek, verklaar en noteer de verschillen.
- Gebruik de gehele tekst van paragraaf 5.1.
- Gebruik een thema of hoofdstuk uit de economiemethode in de eigen (stage)lespraktijk
- Gebruik de toetsvragen bij dit thema of hoofdstuk.
- 8p Vergelijk op overeenkomstige wijze als bij vraag 2 de verwerkingsvragen bij het hoofdstuk uit de eigen economiemethode met de tekst en noteer of de vragen produktief of reproductief zijn.
- 9p Vergelijk de verwerkingsvragen uit het hoofdstuk met de tekst van het hoofdstuk en met de wijze waarop de lessen over dit hoofdstuk zijn verlopen. Noteer opnieuw de aard van de verwerkingsvragen en geef hierbij een verklaring.
- 10p Vergelijk de toetsvragen bij het hoofdstuk met de teksten en verwerkingsvragen in het hoofdstuk en met het verloop van de economielessen. Noteer of de toetsvragen produktief of reproductief van karakter zijn en geef hierbij een verklaring.

5.2 Produktieve aanwending bij drie meerkeuzevragen

- Lees voorbeeld 2, 3 en 4 uit paragraaf 5.2.
- 11i Beantwoord, zonder naar de overige tekst in paragraaf 5.2 te kijken, de gestelde examenvragen in voorbeeld 2, 3 en 4.
- 12i Noteer zo nauwkeurig en volledig mogelijk (bij voorkeur in te onderscheiden stappen) het eigen denkproces dat gevolgd werd bij het beantwoorden van deze vragen.
- Lees paragraaf 5.2 in zijn geheel.
- Gebruik één of meer eindexamens economie
- 13i Vergelijk de analyses van voorbeeld 2, 3 en 4 met de eigen beschrijving bij vraag 12. Noteer en commentarieer de verschillen.
- 14i Selecteer drie eindexamenopgaven. Analyseer deze op overeenkomstige wijze als bij vraag 11 en 12.
- 15i Maak een overzicht van de benodigde kennis en vaardigheden waarop deze examenvragen een beroep doen. Doe dit op dezelfde wijze als in de samenvatting van het beheersingsniveau op blz. 76 in paragraaf 5.2.
- Gebruik de antwoorden op de vragen 11 t/m 15.
- 16g Vergelijk de eigen antwoorden op de voorgaande vragen met die van een collega. Bespreek, verklaar en noteer de verschillen.
- Gebruik de gehele tekst van paragraaf 5.2.
- Gebruik een compleet schoolonderzoek of proefwerk uit de eigen (stage)lespraktijk.
- 17p Selecteer drie produktieve toetsvragen waarbij leerlingen gevraagd wordt om het antwoord te motiveren, te verklaren of toe te lichten met een berekeningswijze. Analyseer deze vragen op overeenkomstige wijze als bij de vragen 11 en 12.
- 18p Geef een overzicht van de benodigde kennis en vaardigheden bij deze toetsvragen op overeenkomstige wijze als bij vraag 15.
- 19p Vergelijk de antwoorden van drie of meer leerlingen met het eigen overzicht van de benodigde kennis en vaardigheden. Noteer de fouten en becomeentarieer op grond van deze vergelijking de mate waarin elke leerling over de vereiste kennis en vaardigheden beschikt.

5.3 Leesvaardigheid als hinderpaal

- Lees de tekst van paragraaf 5.3 tot aan voorbeeld 5.
- Gebruik drie moeilijke economieteksten (uit externe bronnen: bijvoorbeeld de krant, een tijdschrift, een voorlichtingsfolder, en dergelijke).
- 20i In paragraaf 5.3 staan drie kenmerken van moeilijke teksten. Noteer bij elk van de geselecteerde teksten op welke plaatsen sprake is van deze kenmerken.

21*i* Herschrijf één van de drie teksten zodanig dat aan deze bezwaren wordt tegemoet gekomen.

- Gebruik de antwoorden op vraag 20 en 21.

22*g* Vergelijk de eigen antwoorden op de voorgaande vragen met die van een collega. Bespreek, verklaar en noteer de verschillen.

- Lees paragraaf 5.3 in zijn geheel.

- Gebruik de bij vraag 21 geschreven tekst.

23*i* Op blz. 81 staat een opsomming van vraagsoorten om de leesvaardigheid te stimuleren. Noteer bij elk van de vragen in voorbeeld 5 van welke vraagsoort sprake is.

24*i* Formuleer een aantal vragen bij de eigen tekst (zie vraag 21). Zorg ervoor dat elk van de vraagsoorten op blz. 81 tenminste éénmaal voorkomt.

- Gebruik de antwoorden op vraag 23 en 24.

25*g* Vergelijk de eigen antwoorden op de voorgaande vragen met die van een collega. Bespreek, verklaar en noteer de verschillen.

- Gebruik de gehele tekst van paragraaf 5.3.

- Gebruik een thema of hoofdstuk uit de economiemethode in de eigen (stage)lespraktijk.

- Selecteer een niet te omvangrijke en niet te moeilijke tekst uit een externe bron die past bij het gekozen thema of hoofdstuk uit de eigen methode.

26*p* Formuleer een aantal vragen bij deze tekst. Zorg ervoor dat elk van de vraagsoorten op blz. 81 tenminste éénmaal voorkomt.

27*p* Maak een lesopzet welke gericht is op het bevorderen van de leesvaardigheid van leerlingen. Maak daarbij gebruik van de geselecteerde tekst uit een externe bron en van de vragen uit het antwoord op vraag 26.

28*p* Gebruik de lesopzet en het bijbehorende lesmateriaal in een eigen economieles. Noteer het lesverloop en becommentarieer de ervaringen van dit 'experiment'.

5.4 Omgaan met tabellen

- Lees paragraaf 5.4 in zijn geheel.

- Gebruik een economiemethode, waarin diverse tabellen en diagrammen met bijbehorende vragen voorkomen.

29*i* Kies een eenvoudige tabel met bijbehorende vragen uit de economiemethode. Noteer een aantal vragen waarmee de docent het vermogen om productief met tabellen om te gaan bevordert bij zijn leerlingen.

30*i* Kies een eenvoudig diagram met bijbehorende vragen uit de economiemethode. Noteer een aantal vragen, waarmee de docent het vermogen om productief met diagrammen om te gaan bevordert bij zijn leerlingen.

31*i* Geef van zowel de tabel als het diagram een andere presentatievorm op dezelfde wijze als in voorbeeld 5 en 7.

- Gebruik de antwoorden op de vragen 29 t/m 31.

32*g* Vergelijk de eigen antwoorden op de voorgaande vragen met die van een collega. Bespreek, verklaar en noteer de verschillen.

- Gebruik de gehele tekst van paragraaf 5.4.

- Gebruik een tabel en een diagram met daarbij behorende vragen uit de economiemethode in de eigen (stage)lespraktijk.

33*p* Beantwoord de vragen 29 t/m 31 voor de tabel en het diagram uit de eigen economiemethode.

34*p* Maak een lesopzet welke gericht is op het bevorderen van het vermogen om productief om te gaan met tabellen en diagrammen. Maak daarbij gebruik van de bij vraag 33 ontwikkelde vragen, tabellen en diagrammen.

35*p* Gebruik de lesopzet en het bijbehorende lesmateriaal in een eigen economieles. Noteer het lesverloop en becommentarieer de ervaringen van dit 'experiment'.

5.5 Verborgene problemen

- Lees paragraaf 5.5 tot paragraaf 5.5.2.

36*i* Gegeven is de volgende proefwerkvraag:

'Een fabrikant van een wasmiddel krijgt van zijn marketingafdeling het advies om de verkoopprijs van dat wasmiddel niet te verhogen omdat daardoor de winst naar verwachting zal dalen.

Verklaar dit advies aan de wasmiddelfabrikant.'

Formuleer op overeenkomstige wijze als bij voorbeeld 8 drie verschillende mogelijke antwoorden van leerlingen op deze proefwerkvraag.

37*i* Beoordeel ieder van deze drie leerlingantwoorden en geef aan op welke criteria deze beoordeling is gebaseerd.

38*i* Analyseer de verschillen tussen de drie antwoorden op overeenkomstige wijze als in de analyse van voorbeeld 8.

39*i* Herschrijf de proefwerkvraag uit vraag 36 op overeenkomstige wijze als in voorbeeld 9 is gebeurd.

- Gebruik de antwoorden op de vragen 36 t/m 39.

40*g* Vergelijk de eigen antwoorden op de voorgaande vragen met die van een collega. Bespreek, verklaar en noteer de verschillen.

- Lees paragraaf 5.5.2 in zijn geheel.

- Gebruik een economiemethode naar eigen keuze.

41*i* Selecteer uit de economiemethode een 'uitgebreide redeneervraag' die vergelijkbaar is met voorbeeld 10 of 12. (De voorwaarden voor de geldigheid van de relatie tussen economische verschijnselen zijn opgenomen in de ge-

vraagde verklaring.) Beschrijf en analyseer de antwoordmogelijkheden bij deze redeneervraag op overeenkomstige wijze als in de tekst na voorbeeld 10 en 12.

42i Typeer zo nauwkeurig mogelijk het verborgen probleem of de verborgen problemen in die redeneervraag.

43i Herschrijf de redeneervraag uit vraag 41 tot een oefenvraag op overeenkomstige wijze als in voorbeeld 11.

44i Herformuleer de oefenvraag uit vraag 43 zodanig, dat een docent de moeilijkheidsgraad van deze oefenvraag stap voor stap kan opvoeren tot het niveau van de redeneervraag uit vraag 41.

- Gebruik de antwoorden op de vragen 41 t/m 44.

45g Vergelijk de eigen antwoorden op de voorgaande vragen met die van een collega. Bespreek, verklaar en noteer de verschillen.

- Lees paragraaf 5.3 in zijn geheel.

- Gebruik het antwoord op vraag 41.

46i Beschrijf de oplosprocedure die een leerling kan volgen bij de geselecteerde redeneervraag in vraag 41. Maak daarbij onderscheid tussen de fase van het selecteren van de juiste gegevens en de fase van het probleem oplossen.

47i Formuleer bij iedere stap in de analyse van vraag 46 oefenvragen die een docent kan gebruiken om de leerlingen in die fase van de oplosprocedure te trainen.

- Gebruik de antwoorden op vraag 46 en 47.

48g Vergelijk de eigen antwoorden op de voorgaande vragen met die van een collega. Bespreek, verklaar en noteer de verschillen.

- Gebruik de gehele tekst van paragraaf 5.5.

- Gebruik de antwoorden van leerlingen op een redeneervraag in een toets uit de eigen (stage)lespraktijk.

- Gebruik de economiemethode uit de eigen (stage)lespraktijk.

49p Analyseer de leerlingantwoorden op de redeneervraag op overeenkomstige wijze als in paragraaf 5.5. Beschrijf op grond van de gemaakte fouten de problemen van leerlingen bij de beantwoording van redeneervragen.

50p Kies uit de eigen economiemethode een complex redeneervraagstuk. Beschrijf uitvoerig een lessenplan waarin stapsgewijs aandacht wordt besteed aan het aanleren van oplosprocedures voor dit redeneervraagstuk. Formuleer steeds de verschillende oefenvragen voor leerlingen en de ondersteunende (mondelinge) vragen waarmee de docent de training in de les kan versterken.

51p Voer het lessenplan (met het gemaakte lesmateriaal) in een economieklas uit. Noteer en commentarieer de ervaringen met dit eigen trainingsprogramma.

6 Waarden in het economie-onderwijs

6.1 Waarden als richtsnoer voor gedrag

- Lees paragraaf 6.1 in zijn geheel.

1i Neem de in de tekst beschreven situatie bij de start van paragraaf 6.1 (de les over inkomensverdeling) als uitgangspunt. Beschrijf op welke wijze de eerste, de tweede en de derde docent zijn houding tegenover meningsvragen van leerlingen kan uitleggen in de les.

2i Geef een eigen, met argumenten onderbouwde mening over inkomensverschillen en beschrijf de eigen houding bij vragen van leerlingen over deze mening.

3i Geef aan de hand van het vraagstuk van de inkomensverdeling commentaar op de stelling dat waarde vrij economie-onderwijs niet mogelijk is.

4i Een leerling wordt gevraagd een deel van zijn zakgeld te schenken voor een actie van de Stichting Vluchteling. Geef aan welke waarden in het geding zijn bij de beslissing om een deel van het zakgeld wel of juist niet aan dit doel te schenken.

5i Beschrijf hoe in het economie-onderwijs de bij vraag 4 genoemde waarden voor leerlingen kunnen worden verhelderd.

- Gebruik de antwoorden op de vragen 1 t/m 5.

6g Vergelijk de eigen antwoorden op de voorgaande vragen met die van een collega. Bespreek, verklaar en noteer de verschillen.

- Gebruik de gehele tekst van paragraaf 6.1.

7p Beschrijf één of meer onderwerpen uit de eigen (stage)lespraktijk, waarbij waarden een wezenlijke rol spelen. Vermeld de eigen (mogelijke) reactie op vragen van leerlingen naar een mening van de docent.

8p Geef bij de onderwerpen uit vraag 7 aan in hoeverre en op welke wijze leerlingen in strijd met de eigen waarden kunnen handelen.

6.2 Een voorbeeld over de wapenindustrie

- Lees paragraaf 6.2 in zijn geheel.

9i Beantwoord alle vragen uit het lesmateriaal van voorbeeld 1. Formuleer daarna in hoeverre en op welke wijze een eigen waardenverheldering heeft plaatsgevonden.

10i Geef commentaar op de bruikbaarheid van het lesmateriaal uit voorbeeld 1 voor de lespraktijk.

- Gebruik de antwoorden op vraag 9 en 10.

11g Vergelijk de eigen antwoorden op de voorgaande vragen met die van een collega. Bespreek, verklaar en noteer de verschillen.

- Gebruik voorbeeld 1.
- 12p Maak een lesopzet voor het gebruik van voorbeeld 1 in een eigen economieles.
- 13p Gebruik de lesopzet en voorbeeld 1 in de eigen (stage)lespraktijk. Noteer het lesverloop en commentarieer de ervaringen van dit 'experiment'.

6.3 Lesmateriaal en waardenonderwijs

- Lees paragraaf 6.3 in zijn geheel.
- Gebruik de eigen antwoorden bij vraag 9.
- 14i Vergelijk de analyse van voorbeeld 1 met de eigen antwoorden bij vraag 9. Geef op grond van deze vergelijking commentaar op de analyse van voorbeeld 1.
- 15i Geef commentaar op de nadruk die in paragraaf 6.3 wordt gelegd, op het belang van vraag 3 in voorbeeld 1.
- 16i Schrijf op overeenkomstige wijze als in voorbeeld 1 lesmateriaal voor waardenonderwijs over de personele inkomensverdeling in Nederland. Zorg daarbij voor een gescheiden presentatie van feiten en meningen en voor een evenwichtige presentatie van voor- en tegenargumenten.

- Gebruik de antwoorden op de vragen 14 t/m 16.
- 17g Vergelijk de eigen antwoorden op de voorgaande vragen met die van een collega. Bespreek, verklaar en noteer de verschillen.

- Gebruik de gehele tekst van paragraaf 6.3.
- Gebruik de economiemethode uit de eigen (stage)lespraktijk.
- 18p Selecteer een onderwerp uit de eigen economiemethode, waarbij waarden een rol spelen. Formuleer vragen voor leerlingen bij dit onderwerp, zodanig dat op overeenkomstige wijze als in voorbeeld 1 sprake is van waardenonderwijs.
- 19p Gebruik het bij vraag 18 gemaakte lesmateriaal in een eigen economieles. Noteer het lesverloop en commentarieer de ervaringen van dit 'experiment'.

6.4 De rol van de docent bij waardenonderwijs

- Lees paragraaf 6.4 in zijn geheel.
- Raadpleeg algemeen-onderwijskundige literatuur over de werkvormen klasgesprek en onderwijsleergesprek.¹⁰
- Gebruik de antwoorden op vraag 4, 5 en 16.
- 20i Verklaar waarom in het algemeen een klasgesprek een effectievere werkvorm voor waardenverheldering is dan een onderwijsleergesprek.

¹⁰ Zie bijvoorbeeld Geerlings en Van der Veen: Lesgeven. Interne differentiatie in de praktijk. Van Gorcum, Assen, 1987.

- 21i Geef commentaar op de analyse van voorbeeld 2.
- 22i Luisteren en vragen stellen zijn belangrijke vaardigheden voor de docent bij waardenonderwijs. Beschrijf tenminste drie voorwaarden waaraan effectieve vragen door een docent moeten voldoen bij waardenonderwijs.
- 23i Geef bij de lessituaties uit vraag 5 en 16 aan op welke wijze de docent de in paragraaf 6.4 genoemde vijf discussiewerkvormen kan toepassen.

- Gebruik de antwoorden op de vragen 20 t/m 23.
- 24g Vergelijk de eigen antwoorden op de voorgaande vragen met die van een collega. Bespreek, verklaar en noteer de verschillen.

- Gebruik de gehele tekst van paragraaf 6.4
- Gebruik het eigen antwoord op vraag 18.
- 25p Voer in een economieles een klasgesprek over één van de bij vraag 18 opgestelde vragen. Maak een lesprotocol van het klasgesprek en becommentarieer dit op overeenkomstige wijze als de analyse van de lesprotocollen in paragraaf 6.4.

- 26p Observer bij de economieles van een collega een vergelijkbaar klasgesprek waarin aandacht is voor waardenonderwijs. Schrijf het lesprotocol geheel uit en bespreek dit met die collega.

6.5 De selectie van thema's

- Lees paragraaf 6.5 in zijn geheel.
- Bestudeer de vragen hierna uit een havo-economiemethode.¹¹
- Gebruik een economiemethode naar eigen keuze.

Behalve inkomen zijn meer dingen van belang

- 1 Er zijn vrij veel mensen buiten de Randstad die, als ze daarheen zouden verhuizen, meer geld zouden kunnen verdienen. Toch doen ze dat niet. Geef minstens vier verklaringen daarvoor.
- 2 Er zijn ook mensen die niet uit de Randstad weg zouden willen. Geef ook hiervoor enkele verklaringen.

- 27i Voeg aan bovenstaande vragen één of enkele vragen toe, die wat explicieter gericht zijn op de ontwikkeling en verheldering van waarden bij leerlingen.
- 28i In de voorgaande vragen wordt, net als in voorbeeld 3, geen relatie gelegd met de eigen situatie van leerlingen. Schrijf op overeenkomstige wijze als in voorbeeld 4 lesmateriaal bij het onderwerp werkeigenheid en arbeidsmoeiteven, zodanig dat de eigen situatie van leerlingen centraal staat. Verwerk daarin nadrukkelijk voldoende keuzemogelijkheden voor leerlingen.

¹¹ Van Dijk, Hoevers, Moret, Timmer: Kiezen en delen. Opgavenboek, deel 1. 5e druk, blz. 44

- 29i Selecteer uit de economiemethode leerstof die aansluit bij het eigen lesmateriaal van vraag 28. Geef zo nauwkeurig mogelijk aan, hoe het eigen lesmateriaal en de leerstof uit de methode in de economieles op elkaar kunnen aansluiten.
- Gebruik de gehele tekst van hoofdstuk 6 en het eigen antwoord op vraag 3.
- 30i Herlees het eigen antwoord op vraag 3. Geef aan in hoeverre en op welke wijze de eigen mening over waarden in het economie-onderwijs is veranderd door het beantwoorden van de voorgaande vragen.
- Gebruik de antwoorden op de vragen 27 t/m 30.
- 31g Vergelijk de eigen antwoorden op de voorgaande vragen met die van een collega. Bespreek, verklaar en noteer de verschillen.
- Gebruik de gehele tekst van paragraaf 6.5.
- Gebruik de antwoorden op de vragen 27 en 28.
- Gebruik de economiemethode uit de eigen (stage)lespraktijk.
- 31p Gebruik de bij vraag 27 gegeven en de eigen toegevoegde vragen in de economieles in één klas. Gebruik het bij vraag 28 geschreven lesmateriaal in een andere klas. Noteer en commentarieer de verschillen tussen het lesverloop in deze beide klassen.
- 32p Maak een lijst met onderwerpen uit de eigen economiemethode waarbij sprake is van keuzemogelijkheden voor leerlingen. Beschrijf bij ieder onderwerp hoe waardenonderwijs daarbij kan worden gerealiseerd.